

VOOR HET BEVRIJDINGSOFFENSIEF

Raoul was dus na zijn korte gevangenisstraf naar het front teruggekeerd, waar een gedrukte stemming heerschte. De berichten uit Frankrijk waren zoo ontmoedigend en na den val van den Kemmel kreeg men 't gevoel, alsof men den vijand ook in den rug had.

Onze troepen hadden bovendien een zware taak. Het overgenomen vak bij Ieperen, was door de Britten bijna onverdedigd gelaten en de soldaten moesten nu hard werken, zoodat er weinig rust gegeven werd... En het einde scheen verder dan ooit.

De overheid zocht de redenen der ontmoediging, daar waar ze niet waren, en toonde vooral haar wantrouwen jegens Vlamingen. Insteede van het moreel te verbeteren door zoo veel mogelijk grieven weg te nemen, trad men onbarmhartig op.

Dit ondervond nu ook Raoul. De krijgsauditor vond geen schuld in hem, maar de veiligheid oordeelde er anders over. Kon zij Magelein geen schuldige noemen, dan heette ze hem toch een verdachte en straffe ze hem zonder vonnis buiten den krijgsraad om. Ze noemde zijn vaderlandsliefde twijfelachtig... Al zijn daden van moed, zijn strijd aan den meelmolen, zijn patroelletochten op het gebied van den vijand, och dit alles telde niet. Raoul had getoond, dat hij rechtsgevoel bezat en Vlaming was, en daarom moest hij verwijderd worden. Den tweeden dag na zijn terugkeer, werd hij bij een officier geroepen.

— Ga eens mee, zei deze, en hij bracht den soldaat buiten de linies. Plots zag Raoul twee gendarmen; deze boeiden hem en leidden hem heen.

— Maar waarom voert ge mij weg? vroeg de gevangene.

Een Waal snauwde hem toe, dat hij zwijgen moest.

En och ja, dat was het beste... «Zwijg en vecht!» zoo klonk het immers tegen de Vlamingen, maar vechten mocht Magelein nu ook al niet meer. Hij werd in een auto gestopt en naar Kales gevoerd.

Hier stak men hem op den trein, weer onder strenge bewaking. Niemand

verhoorde hem, niemand gaf hem een reden op voor deze schandelijke behandeling.

Magelein vroeg niets... Het scheen of hij nu al zijn wilskracht verloren had; hij begreep genoeg. Anderen waren immers voor hem zoo geniepig van 't front gehaald, en dan kwamen ze op een bar eiland, in een straffkompagnie of een gevangenis.

Raoul zwæg dus en mijmerde en hij zag zijn vader, zijn moeder, hij zag Nancy met Nele, zijn vrienden, zijn arm land...

En zoo kwam hij eindelijk in de bosschen der Orne. Hij was een houthakker geworden, een soort van slaaf, een paria...

De houthakkers! In onze Kamer werd na den oorlog het volgende over hen verklaard door Dr Van De Perre.

«Ik kom tot wat men in 't Vlaamsch noemt «de houthakkers».

In 't Fransch vind ik geen uitdrukking, welke juist het gedacht weergeeft, maar ik zal ze «abatteurs d'arbres» noemen.

Die mannen verschenen nooit voor een rechtbank; zij hebben tuchtstraffen ondergaan; ze hadden nooit de gelegenheid zich te verdedigen, ze werden nooit verdedigd en kenden nooit hun beschuldigers. Een enkel onder hen werd veroordeeld tot 3 maanden gevang, wijl de anderen nooit terecht stonden. Ze werden maar de kompagnie der verdachte flaminganten gezonden door een geheime hand, ten gevolge der verdenkingen.

Wat is nu de toestand dier menschen? Ik zei er gisteren reeds enkele woorden over, toen de heer Minister van Oorlog me tegensprak. Ik heb gezegd dat ze als slaven verkocht werden. Die menschen werden op eene plaats ten toon gesteld. Dan kwamen er enkele groote boschontginners. Ze boden zooveel mogelijk geld om hun werk te bekomen. Een advocaat, Paul Davidts, werd verkocht voor 18 frank.

Die mannen stonden onder de bewaking van soldaten, met matrakken gewapend.

Ge zoudt me niet gelooven, Mijne Heeren, moest ik u zeggen, welk rantsoen die menschen ontvingen, hoe lang ze gedwongen waren te werken, zij die nooit handenarbeid gedaan hadden. Ge zult het niet gelooven, maar ze moesten wroeten van 6 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds.

De prijs, dien men voor het werk dier gevangenen, dier slaven — sta me dit woord toe — betaalde, naar wien ging hij? Ik weet het niet, en weet ook niet of iemand het weet. In welken zak zit hij? 1)

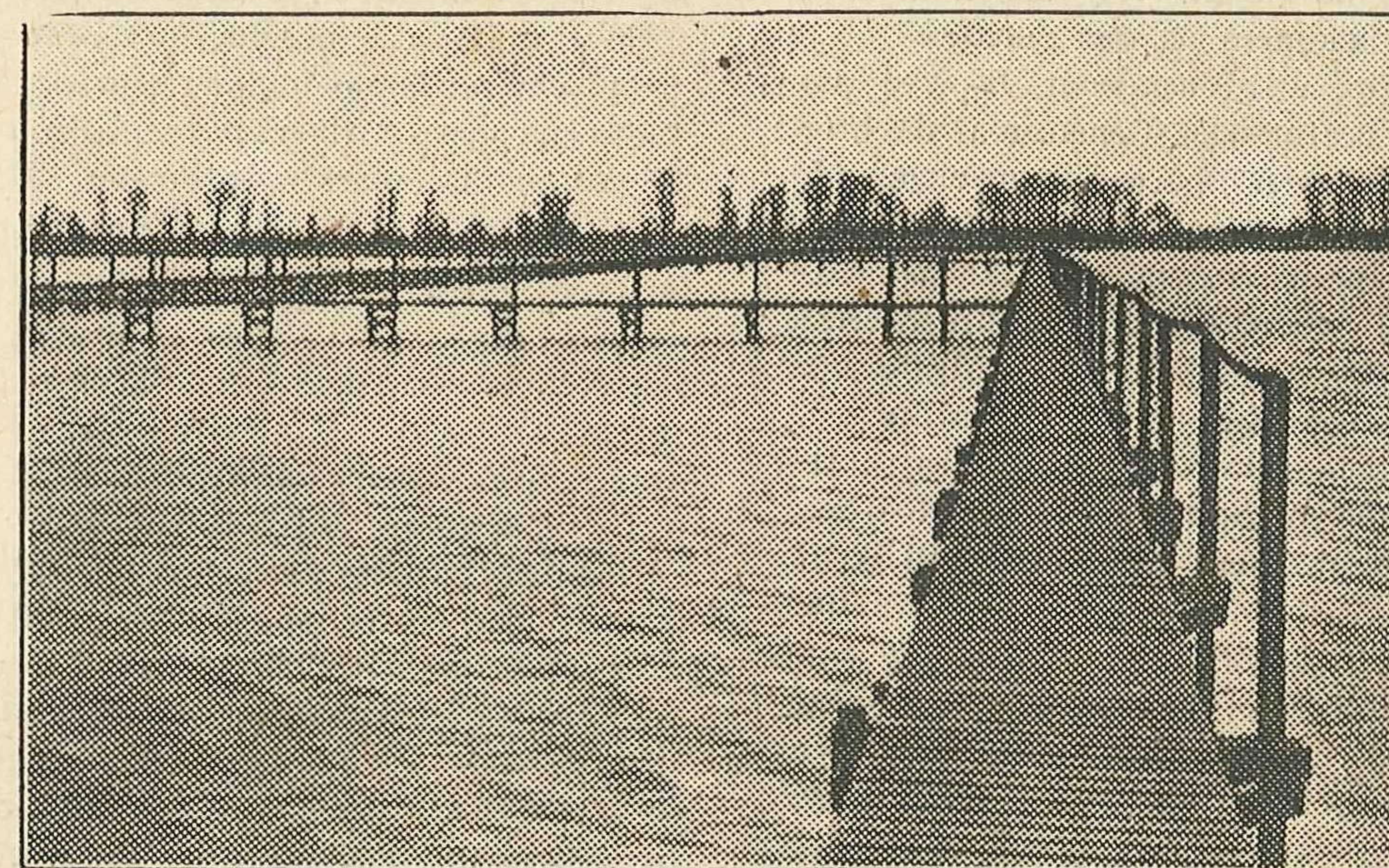
Eenigen tijd geleden heb ik den heer iMnister van Oorlog erop gewezen, dat

ven die jongelieden onderworpen aan een regiem van dwangarbeid; op hunne behandeling valt inderdaad zeer veel te zeggen. »

De heer Ward Hermans, had gedichten gemaakt, doch niet uitgegeven. Daarom werd hij op 19 Juli 1918 naar het houthakkerspeloton gestuurd. Hij was in Januari 1915 uit bezet België gevlucht en vrijwilliger geworden!

Hij werd nu in Juli 1918 onverwacht weggevoerd, een tijd lang geboeid in den trein, en dat alles zonder krijgsraad, zonder vonnis, zonder straf. Men gaf geen reden op. Hij schreef:

«Meer dan driehonderd km. beneden

Het overstroomde gebied bij Drie Grachten

tien Vlaamsche jongelieden, zonder vonnis, enkel op advies van den Militairen Veiligheidsdienst, ingedeeld waren bij het «peleton der verdachten». Reeds onder den oorlog had ik gepoogd, hun invrijheidstelling te bekomen, althans juiste inlichtingen over hunne zaak te verkrijgen. De inlichtingen werden mij geweigerd. 1)

Ik legde er mij bij neder, omdat het oorlog was; maar nu zijn de vijandelikheden gestaakt. Desniettegenstaand blij-

Parijs werden wij afgezet, in de Orne, een doodsche verlaten streek, in het midden van donkere oerwouden, waar des winters, het uitgestorven dorp, dat onze woonplaats was, slechts door everzwijnen bezocht werd, die de honger uit de bosschen dreef.

Toen wij zelf aan den Koning vroegen om voor een krijgsraad te verschijnen, om geoordeeld te worden, verwaardigde men ons niet eens met een antwoord.

Pol Davidts was ook een oorlogsvrijwilliger. Hij schreef zelf:

Ziehier hoe het met mij vergaan is.

Sinds 't begin van 1917 stond ik be-

(1) De heer Van de Vyvere, tijdens den oorlog minister te Havere, in dezelfde interpellatie (14-15-21-22 Mei 1919).

kend als Vlaamschgezinde. Generaal Bernheim had het mij gezegd: ik moest verdwijnen. De geheime politie achtervolgde mij dag en nacht, om toch eene schijnreden te vinden. In Fresnes, daar moesten zij mij hebben; daar zouden zij mij in 't geheim afbeulen; maar niets konden zij tegen mij anbrengen. Hoe dikwijls heb ik toch niet moeten verschijnen voor de geheime politie!

Den 14 September 1917 werd ik afgestraft, omdat ik in een brief, aan een vriend uit mijn dorp, den heer Jan Fannes schreef: « Heb nu wat moed, beste; voorzeker, het lijden drukt soms hard op ons Vlamingen. Wij zullen al onze rechten bekomen na den oorlog. »

De brief werd nagezien. Ik wist dat, vermits stiefmoeder Censuur al de brieven nazag van hare Vlaamschgezinde kinderen. Vandaar onderzoekskommissie: ik moest zeggen wat ik bedoelde met het woordje « al ». Ik antwoordde openhartig: « Zelfbestuur. » Mijne oprechtheid kostte mijne afstraffing: ik was opnieuw tweede-rangsoldaat. De achttenvolging duurde voorl hun doel was niet bereikt. Den 6 Mei 1918 werd ik uit de loopgrachten geroepen. O, dien dag zal ik nooit vergeten! 't Was om acht uur 's morgens; de nachtwacht was afgelopen. De Duitschers hadden veel geschoten; doodmoe wilde ik wat gaan rusten en daar opeens klonk het: « Davidts au bureau! » natuurlijk in 't Fransch — Davidts naar het bureau!

Van daar naar den Kolonel en daar stonden twee gendarmen. In de loopgrachten kwamen zij niet, want daar was doodsgevaar. Ik vroeg wat er gaande was; zij zeiden mij niets, ontnamen mij al wat ik bezat. Dan per auto naar de gevangenis, in arrest zonder toegang.

Zeven lange dagen nadien, werd ik in verhoor genomen. Ik werd beticht van « défaitisme ». Mijne vijanden jubelden: zij vertelden aan mijn vrienden, zooals ik later vernam, dat ik naar Fresnes moest, dat zij mij nu eindelijk vast hadden. Ik bleef kalm, want ik vreesde ze niet. Ik was onschuldig, neen, ik vreesde ze niet het minst. Ik was onschuldig; ik zou mij mogen verdedigen, mijn onschuld bewijzen; dus hoopte ik!!! Den 25 Mei 1918 kwam ik voor den krijgsraad; ik kreeg drie maanden gevangenis, voorwaardelijk. Al de ad-

vokaten, Walen zoowel als Vlamingen, die daar tegenwoordig waren, zeiden mij, dat die straf een schande was: ik had mijn onschuld bewezen, de geheime hand moest mij loslaten. Ik kwam in hooger beroep. Eerst 13 maanden nadien, op 28 Juni 1919 werd ik opnieuw gedagvaard en werd vrijgesproken. Intusschen lieten zij mij, onmiddellijk na den krijgsraad in vrijheid. Ik keerde terug naar de compagnie. Daar was de vriendschap van de jongens gestegen, want zij wisten dat ik onschuldig was ».

Maar nu trad de Veiligheid weer op, en zij zond ook Davidts naar de Orne. Hij had 42 maanden frontdienst.

En Pol Davidts beschrijft verder:

De geheime hand had de slaven geleverd voor eenige zilverdingen, nu zouden de beulen hun werk volbrengen.

Het slavenwerk begon: wij moesten boomen vellen. In plaats van 't geweer, dat onze beste vriend geweest was gedurende meer dan drie jaren, kregen wij een bijl en eene groote zaag. De eerste dagen deden onze handen toch zoo'n pijn! 's Morgens durfden wij onze bijl niet in de handen nemen, want 't was één wonde; maar de beulen stonden daar; wij moesten! Dan werden die wonden opnieuw opengerukt en 't bloed sijpelde door onze dichtgenepen vingers; de steel onzer bijl was nat van het bloed. Ik voel in mij nog die pijn, die zenuw-schokken die door mijn lichaam gingen bij iederen zwaren slag. Mijn spieren, gansch mijn lichaam deed mij zóó pijn, maar ik mocht niet klagen.

Klagen! Aan wie? Aan de vrienden? Leden zij zooveel niet als ik? Aan de beulen? Ik zag een lach van genot op hunne lippen; waren zij niet uitgekozen? waren zij niet bekend om hun kunst van slaven drillen? Klagen, aan wie? Aan de boomen? Mijn klachten mengen met hun zuchten onder den guren wind? Zij verstonden mij niet! Klagen aan wie? Aan een vriend in een brief? Onze brieven werden geopend en stond er iets van in, dan werden zij gescheurd. Klagen, aan onze ouders? Zij verbleven in 't bezette België onder het juk van de Duitschers. Alles moesten wij alléén verkroppen, gansch alleen.

Het werk begon van 's morgens 6 u. tot 's avonds 6 ure. 's Avonds waren wij doodmoe, afgesloofd; ons lichaam

deed zoo'n pijn, en dan kwamen wij in een verlaten huis, dat meer op een spelonk geleek. 't Regende door 't dak, 't water kwam uit den grond; zoo nat was het, als het regende, dat het water langs de deur buitenvloot. Geen enkele ruit, alles open, en tot bed hadden wij vijf kilo stroo, dat nooit vernieuwd werd, maar dat voelden wij toch niet: wij waren immers zoo moe!

Wij moesten getweeën 6 m3, op 't laatste 7 m3 per dag zaagbaar hout vellen. Hier laat ik een mensch, die weet wat dat beteekent, oordeelen, of het geen schande is. Hadden wij onze m3 niet, dan werden wij gestraft; dan trok men ons de zoo zuur verdiende 0.10 fr. per uur dagloon af voor eene week of voor langer.

En dat was van den Maandagmorgen tot den Zaterdagavond. 't Mocht regenen, dat wij doornat op ons werk stonden, dat hielp niet: geen oogenblik gaan schuilen! — Maar hier kunnen de beulen niets inbrengen: ja, zullen zij zeggen, maar zij hadden regenmantels! Ja, dat is waar, maar wie kon boomen vellen, 6 of 7 m3 met een regenmantel om 't lijf?

Soms zijn wij thuis gekomen, dat wij geen drogen draad meer aan ons lijf hadden en dan konden wij onder onze dekens kruipen om warmte te vinden. Onder onze dekens, zeg ik: wij hadden er in den winter twee, en op onze vijf kilo stroo konden wij ons uitstrekken, om 's morgens onze nog even natte kleeren aan te trekken. Zij moesten drogen om 't lijf, op 't werk. De zon mocht hoog aan den hemel staan, hare brandende stralen naar de aarde zenden, dat al wat groen was verslenst neerhing, naar het bosch werden wij gejaagd; daar moesten wij even hard zwoegen, dat 't zweet langs ons lichaam liep. De slavendrillers lagen ons in 't lommer te bekijken: de bijl moest even hard, even snel kloppen.

Met de paarden hadden zij medelijden, want die mochten soms, als het te warm was, een half uur langer rusten; voor hen was er werk dat soms te zwaar was en dat werk moesten wij maar doen.

Veertien dagen lang hebben we dikke, voor de paarden te dikke boomen, moeten uit de moesrassen rollen en daar, als

er een van ons binnensmonds een Vlaamsch liedje zong, om zijne, om de gedachten van zijn makkers wat te verzetten, was dit voor de beulen een uitdaging en 't werd verboden: wij hadden de keus tusschen 't cachot of zwijgen.

De beulen zullen hier misschien zeggen: « De paarden konden op dien grond niet komen ». Neen, dat was de reden niet; de reden was: de boomen waren te zwaar voor twee paarden en zulk een lading zou de weide stuk gereken hebben; de boschouginners zouden de schade moeten betalen hebben en hun slaven hadden zij toch! Zij hadden hun rekening gemaakt; zij verdienden meer geld met ons het paardenwerk te doen verrichten. Gelukkig, dit werk was op veertien dagen gedaan, want, moest het langer geduurd hebben, verschillenden onder ons zouden het niet uitgehoudten hebben.

Terwijl ik daar in dat verre Frankrijk zoo zwoegde, dacht ik aan die werklui, aan die Vlaamsche jongens, die ik voor den oorlog zoo dikwijls de treinen heb zien binnen stappen en die verre, heel verre redden, naar de vreemde landen, om daar eenige centen te verdienen, verre van hun ouders, van hun vrouw, van hun kindertjes. Wat moesten zij lijden onder die eenzaamheid in die vreemde oorden! En zij ook, zij moesten daar gaan wroeten. In Vlaanderen krietelt het van vreemde werklui, die bij ons met de beste postjes wegliepen; Vlamingen vertrekken: voor hen is er geen werk in Vlaanderen. Vreemdelingen komen naar Vlaanderen: voor hen staan de vetbetaalde postjes open. Arm Vlaamsche volk!

Wat gezegd van 't eten? 's Morgens kregen wij 500 gr. brood en een halven liter koffie; 's middags 500 gr. aardappelen. Daar hebben wij honger geleden, ja, honger geleden, want wie kan dien arbeid doen met die hoeveelheid voedsel?

Wij trokken 0.10 fr. per uur en daarmee konden wij wat boter koopen om op ons brood te smeren. Van daar de schrik om gestraft te worden, want dan moesten wij droog brood eten. En toch regende het straffen. Op 't laatste konden wij wat brood bijkoopen, bij de burgers die medelijden hadden met ons.

niettegenstaande dat wij verdachten waren. Wij konden van niemand geld krijgen: onze ouders waren in 't bezette land; de vroegere vrienden wisten niet wat er gebeurde. En sommigen verkozen te heulen met onze beulen, met de vijanden van 't Vlaamsche volk, met de vijanden van hun eigen blofid.

In Orbec moesten wij werken in een houtzagerij. De bestuurder was de heer N..., « een Belg wiens plaats aan 't front was ». Daar werden planken gezaagd, kleine latten, 'n soort van panlatten.

De planken moesten dienen voor 't leger; verstaat wel: voor 't Belgisch leger. De militaire overheid, die ik de beulen noem, betaalde ons 0.10 fr. per uur; de heer N..., die burger was en bestuurder betaalde ons premies, die verschilden van 9 tot 15 of meer frank per week, maar die premies kregen wij, als wij zóóveel werk afleverden; dus had de heer N..., er alle voordeel bij dat wij ons om zoo te zeggen dood wrochten; de kapitalisten vulden alzoo hunnen zak. De beulen die ons bewaakten kregen van den heer N... flinkfi premies: zoo jaagden zij de slaven aan. De Maatschappij Limpens-Casenave (eenige kapitalisten-boschontginners te zamen) verkochten ons werk aan 't leger, ons werk, verstaat wel, de planken.

Ook zaagden wij latten, die in kleine pakjes samen gebonden werden en zoo naar de eene of andere stad gingen om aan burgers verkocht te worden. De meeste gingen naar Parijs — dus, werden niet verkocht aan 't Belgisch leger. Dan moesten wij kreupelhout afkappen, zóóveel per dag, brandhout: dit werd aan burgers verkocht, dus niet aan 't leger.

De heer N..., burger, deed ons werken op tweeden Paaschdag en O. H. Hemelvaart. De militaire overheid wilde ons rust geven op die dagen, maar M. N..., wilde niet; hij liet ons enkel in den namiddag vroeger naar huis gaan. De heer N... moest ons eten, onze geneesmiddelen, alles betalen. Zoo kwam het dat, als een jongen ziek werd — Pieter Dox kan daar best over spreken — hij soms veertien dagen moest wachten, alvorens de voorgeschreven geneesmiddelen te krijgen.

Hoeveel betaalde N... of die kapi-

talisten voor ons?— Waar is, wie heeft dat geld? Indien hij niets betaalde voor de slaven, waarom was hij heer en meester over ons?

Dan zijn wij naar de bosschen van La-Coulonche gegaan: daar moesten wij boomen vellen.

Van de takken moesten wij steren maken. In den beginne lieten de burgers ons steren maken en betaalden 2 fr. per stere. Zoo konden we buiten onze 6 of 7 m3 nog een paar franken bijverdienen met tot acht of negen uur 's avonds te wroeten. Met dit geld konden wij wat voedsel bijkopen om onzen honger te stillen. Wat zou men niet doen als men honger lijdt? Dat duldden onze beulen maar 3 weken en dan kwam er verbod; wij mochten geen steren maken voor ons. De bevelen kwamen: wij moesten steren maken: voor wie?

De burgers moesten 6 fr. de stere betalen of op 3 steren ééne afstaan die dan verkocht werd aan burgers voor 20 of meer frank. Wij moesten met 2 man 6 steren maken; dus betaalden de burgers 36 fr. voor 2 man. Weinigen onder ons konden 6 steren maken; ik heb het vijf dagen kunnen volhouden, dus vijf dagen dat ik 18 fr. opbracht. Diegenen die hunne 6 steren niet konden maken werden gestraft: zij moesten vier dagen voor niets werken; dus trok men hun de 0.10 fr. per uur af. Na vijf dagen, toen ik op mijn beurt geen 6 steren meer kon maken werden wij, mijn makker en ik, met 2 fr. boete gestraft. Zoo moesten wij steren maken in La Coulonche; van La Coulonche werden wij naar St-André, naar Chêne-d'Huy, naar Craménil gesleurd, en dat altijd voor verschillende burgers; zij wisten hoeveel zij voor ons moesten betalen.

Hier e,ne vraag: Wie streek of strijkt dat geld op? Vlaamsche ouders, Vlaamsche broeders, ik laat u zelf oordeelen of wij ja dan neen als slaven verkocht werden! De beschaving van de twintigste eeuw heeft een kleedje om den koop gedaan. In 't Ministerie weten zij dat allemaal; in Havre waren zij op de hoogte; ik zelf heb alles geschreven, maar hogere officieren, die wij nooit gezien hebben op 't werk, die worden geloofd, die kennen de waarheid; wij, slaven, mogen niet spreken of liever worden niet geloofd.

Gedurende al dien tijd, — sommigen van ons, zijn meer dan een jaar in Frankrijk geweest, — hebben wij nog geen Vlaamschen, zelfs geen Belgischen priester gezien. Neen, dien troost hebben wij nooit gehad en toch, wij zijn Christenen en, Havre, waart gij geen katholieken? Maar 't is waar; gij zijt maar katholieke politiekers en die weelde die ge daar gekend hebt, belette u op onze systematische afbeuling te letten en daarbij, putte de geheime hand al hare kracht niet in Havre?

Wat eene verlichting zou het voor ons niet geweest zijn, ons leed, onze smarten in het hart van een oprecht Vlaamschen priester uit te storten, aan de borst van eenen vader, gelijk ik er kende aan

naar de slechte huizen te gaan, daar was geen gendarm voor nodig, daar mocht de gendarm niet gezien worden.

Eerst hadden wij vier gendarmen om ons te bewaken met matrak, revolver, karabien; doch zij hebben ons nooit geslagen, dat voeg ik hierbij. 't Waren al bejaarde menschen en als zij een vrouw hadden lieten zij ons met vrede. Zij hoorden geene klachten van de slaven.

Dan hadden wij een luitenant, een man zonder karakter, de schijnheiligheid in persoon, die geen woord Vlaamsch kende, of liever het nooit sprak. Op 't werk kwam hij zelden en als hij eens kwam was het om te straffen. Hij leefde daar met een vrouw en liet alles over aan den eersten sergeant.

Koene Vlaamsche soldaten en werkers
Van links naar rechts: Filip de Pillecyn,
Odjel De Beuckelaer, Professor Daels, Rik
Borginon, E. H. De Deurwaerde.

't front, zooals de priesters Van der Meulen, Lambrecht, enz... Maar 't is waar, ook zij kenden de vervolging!

Ons hart konden wij in geen vriendenhart uitstorten! Niemand, om de wonde die in ons hart bloedde te heelen; zij is kanter geworden. Zij, die dat zouden gekund hebben mochten ons niet naderen; de beulen wisten hoe zij ons best folterden.

Des Zondags als wij naar de mis gingen, moesten wij de toelating vragen aan onze beulen en dan ging er een gendarm mee om te toonen aan de burgers dat wij verdachten waren; maar om

— 't Was nutteloos zijn rapport te vragen: in de tegenwoordigheid van den beschuldigde, die zich verdedigen kon, durfde hij niets; alles wat de 1ste sergeant deed was goed. — Wat hij best kon was ons uitschelden, liefst in tegenwoordigheid van burgers, voor aktivisten of « suspects » (verdachten). Volgens hem waren er ook al aktivisten onder de frontsoldaten.

De opperbeul was de eerste sergeant, een Waal, die geen woordje Vlaamsch kende, daarbij een Vlaamschhater. Hij was bijna alle dagen dronken; dan gelek hij meer aan een dolleman, en

strafte blindelings, zonder reden. Een voorbeeld: twee van ons liepen hem eens voorbij, 's avonds in den winter, omtrent 8 ure. 't Was pikdonker; hij was dronken en onder voorwendsel dat zij hem niet gegroet hadden, vlogen onze twee makkers het cachot in, doch den dag nadien mochten zij vrij uitgaan, wyl hij zelf niet meer wist wat er voor gevallen was.

Dan hadden wij nog twee sergeanten en vier korporaals. Wat gezegd van die mannen? De meesten waren dronkaards, allen harteloos. Als ze dronken waren mochten wij alle soorten van beleedigen verwachten. Onder hen waren de gemeenste kerels op zedelijk gebied, die ik ooit ontmoet heb.

De straffen bestonden in Arrest, Politiekamer, Cachot.

Een dag Arrest was aftrek van soldij en 1 fr. boete; één dag Politiekamer id. en 2 fr. boete; één dag Cachot id. en 3 fr. boete.

Was er een van ons ziek of afgemat en had hij rust noodig, wat kon hij doen? Naar 't ziekenrapport gaan? Wat? Slaven mogen niet ziek worden, mogen niet vermoeid zijn. Om die tien dagen, soms duurde het achttien dagen, kwam de geneesheer ons eens bezoeken en als er dan een jongen die op 't rapport stond niet ziek genoeg bevonden werd, kreeg hij acht dagen cachot.

Hadte ge soms die klachten kunnen hooren, gedurende den nacht, dat zuchten, dat stenen van dien jongen, ginder in 't verre Ornewoud, verre van zijne moeder, verre van zijn vader, zijn zuster, ganssch verlaten... maar militarisme heeft geen hart!

De geneesheer had nochtans een auto, maar om ons te bezoeken, neen! wij waren verdachten!

Was er een paard ziek, seffens moest de veearts komen en 't beest werd met de meeste zorgen omringd!

Alfons De Schepper had in brieven over den ongelukkigigen toestand der Vlamingen geschreven, en dit bracht hem in Januari 1918 bij het houthakkerspeloton te Orbec (Calvados). Hij zelf getuigde:

« Na korten tijd moest ik reeds naar het hospitaal te Bonsecours bij Rouen overgebracht worden en, onmiddellijk

daarna, weer naar het hospitaal te St-Aubin-lez-Elbeuf. Ik was nog niet ten volle hersteld, of ik moest weer terug naar het peloton, en drie weken nadien was ik voor de tweede maal te St-Aubin-lez-Elbeuf. Het zal niemand verwonderen, als men weet, dat het peloton ingedeeld was in ploegen: één ploeg moest overdag werken, een ander overnacht en, in het begin was ik beiden nachtploeg.

Het peloton verliet Orbec en werd in de oerboschen der Orne overgeplaatst. 't Was de Orne die het meeste lijden deed, lijden naar het lichaam, tengevolge van het te overmatig zware werk, lijden naar den geest tengevolge van de behandeling, de bewaking, het achterhouden van briefwisseling, enz.

De gevolgen van dat alles bleven dan ook niet uit, en 'k werd opnieuw op de lijdenssponde geslagen. Ditmaal werd ik naar het krijgshospitaal te Bagnoles overgebracht, en daar had ik een vreeselijke krisis: vier dagen en evenveel nachten lag ik met 41 tot 41 1/2 koorts; ik lijde voortdurend. Door de goede zorgen eener Fransche ziekenverpleegster ontsnapte ik aan den dood — nooit vergeet ik die goede engel, die mij redde. Wie wil weten hoe erg ziek ik was, vrage mij haar adres en schrijve haar; en zij zal hem inlichten; zij weet te spreken over het lijden der soldaten.

Sinds die ziekte ben ik nog nooit gezond geweest en zal het wel nooit meer worden.»

En in die bosschen der Orne bevond zich nu ook Raoul Magelein. 's Avonds lag hij op zijn strooleger te mijmeren... Weggevoerd als verdacht! Wat zouden zijn ouders wel gevoelen als ze 't vernamen, zijn brave vader, zijn geliefde moeder, ginds in hun schamele kamers te Havre? Ja, wat zouden zij gevoelen, als ze daar te Saint-Andresse die lawaaiige, goedkoope patriotische betoogingen zagen van lieden, die zeer ver van 't front vertoefden en geen gebrek kenden! Wat zouden zij gevoelen, indien ze leden der regeering en hooge militairen zagen en allen, die rond hen fladderden! O, vaders en moeders oordeel vreesde Raoul niet. Zijn ouders wisten, dat hij onrechtvaardig leed. Alles hadden ze geofferd, en, als de oorlog uit was, vonden ze hun huis niet meer.

Hard, was hun ballingschap. Ze weerhielden hun jongen niet, toen deze het land ging verdedigen. Alles, alles offerden ze... en zoo werden ze beloond!

Raoul, een jongen vol moed en idealen, werd gelijk gesteld met 't uitschot van 't leger, met boeven, omdat hij een bewust Vlaming was. En Nancy?

Nancy... Ze was alleen met moeder en Wantje Zoetewei, Nele had zich naar Kales begeven, waar haar verloofde na zijn vlucht zich bevond.

En 't was tijdens Nele's afwezigheid, dat Nancy het bericht ontving van Raouls verwijdering. Ze was zeer verontwaardigd en trilde van deernis met den armen soldaat. O, zij wist het, hoe hard men tegen Vlamingen optrad. Maar de meesten durfden niet klagen bij hun oversten. Het bevel van minister De Ceuninck dat geen onderofficier tot officier bevorderd kon worden zonder voldoende Vlaamsch te kennen, wekte verbittering bij veel Walen en zou aldus den toestand niet verbeteren. De haat tegen Vlaamschgezinden nam daardoor nog toe, want men stelde hen verantwoordelijk voor den nieuwen maatregel. En het bevel werd bovendien gesaboteerd, zooals alle taalvoorschriften voor de Vlamingen.

De schrijver van « Le Havre de Grace » vertelt: « Eerst in de maand Januari 1918, dus na drie jaar en een half oorlog, werd overal in alle kampen, depots, kantonnementen enz. een dagorde van generaal De Ceuninck voorgelezen, volgens dewelke, te rekenen van dien dag al de militairen, die voor een Belgischen krijgsraad moesten verschijnen, het recht kregen te eischen, dat de rechters, die over hun geval moesten oordeelen, Vlaamsch kenden. Na drie jaar en zes maanden oorlog!

Hoeveel Vlamingen er in dien tijd naar de gevangenis of zelfs voor het executie peloton werden gezonden door officieren, welke hun taal niet verstonden, vrage men aan onze franskiljonsche overheid.

Hoe onze krijgsraden te werk gingen, blijkt uit het volgende geval. Te P. zetelde een krijgsraad van vier officieren en een auditor, een notaris, die dus niets van de rechten wist, en gelijk zijn vier kollega's geen Vlaamsch kende. Maan-

den lang, werden onze Vlaamsche jongens door dien krijgsraad veroordeeld. Het was de deurwaarder of de burgerlijke rechter, die na afloop van de zitting zegde: « Jongen, ge hebt zooveel of zooveel jaar ». Waarop wel dikwijls de vraag mag geklonken hebben: « En waarom, menheere? » En de krijgsraden werkten snel. Een oud-gediende uit Kongo, een uitstekend soldaat, die zich reeds herhaalde malen in het vuur onderscheiden had, en twee maal gedekoreerd was, stond toch bij zijn oversten slecht aangeschreven, daar hij zich dikwijls wederspanning toonde, maar voegen wij erbij, dat hij in de kolonie een zonneslag gekregen had en dus niet recht toerekenbaar was.

Zekeren mongen weigert hij zonder eenige reden op te staan. Om negen uur komt de sergeant.

— Fiches moi la paix! (Laat mij met vrede), zegt de Kongolees.

Tien minuten later komt de sergeant terug en, na de gewone begeleiding, van scheldwoorden, klinkt het:

— Vous ferez huit jours de cachot (acht dagen cachot).

Als enkele minuten later de sergeant weer komt opspelen, neemt de Kongolees zijn geweer en schiet hem eenvoudig dood.

Groote herrie in het kamp; de soldaat wordt aangehouden. De krijgsraad had des morgens zitting gehouden en de kolonel, die als voorzitter dienst deed, verneemt het geval, als hij aan tafel zit. Onmiddellijk geeft hij bevel alles voor een executie gereed te maken, doet een executiepeloton opkomen en een graf delven; dan, en dan eerst, laat hij zijn kollega's verwittigen, dat er ook des namiddags zitting van den krijgsraad gehouden zal worden.

Zonder nader onderzoek dan de getuigenis van de soldaten, die het gebeurde hebben bijgewoond, zonder eenig pleidooi, eenige verdediging toe te laten of den beschuldigde zelfs een advocaat te geven, zonder dat er sprake was van een geneeskundig onderzoek voor iemand, waarvan iedereen toch wist dat hij niet heelemaal toerekenbaar was, werd de soldaat veroordeeld en het vonnis uitgevoerd.

Om 9 uur 's morgens had de moord plaats gehad, om 3 uur was de schuldige

gefusilleerd en begraven. Ja, onze krijgswaarden werkten snel en 't is te begrijpen, dat als men zoo vlug arbeidde, er geen tijd over bleef om 't Vlaamsch te leeren».

Voor den krijgsraad te Kales waren eens 23 betichten, allemaal Vlamingen, waarvan 20 volstrekt Franschonkundig. Behoudens een enkelen konden de juryleden zich slechts heel gebrekkig in 't Vlaamsch uitdrukken. De tolk, die hoogstens lager onderwijs kon genoten hebben, vertaalde o. a. «Ik was niet wel te pas» door «il n'avait pas beaucoup de goût»; «ik nam ik dat niet kwalijk op» door «j'étais fâché».

Toen de advokaat vroeg of hij voor zijn cliënt die geen woord Fransch kende, mocht in 't Vlaamsch pleiten, snauwde de auditeur hem toe: «Vous pouvez même plaider en chinois, en hébreux si vous y tenez! Cela aura d'ailleurs le même résultat, celui de ne pas vous faire comprendre.» (1)

Natuurlijk werd tijdens de zitting op alle krijgswaarden door den voorzitter, rechters en auditor, onder elkaar steeds Fransch gesproken 2). De Veiligheid legde verslagen voor in 't Fransch of de verklaringen van beschuldigten en getuigen in een Vlaamsch, dat dikwijls geen zin had 3). Deze enkele feiten tekenen het gansche stelsel. Eere aan advokaten als Pol Davidts, Borginon, Van Cauwelaert, Elebaers, De Jong, Marck, Muys die menigen Vlaamschen soldaat hun bijstand schonken.

Och, ja, Nancy kende die mistoestanden genoeg! Ze wist hoe de miskenning der Vlamingen aanleiding gaf tot zekere onlusten. Er hadden betoogingen plaats, als te Avekapelle, waar de generaal der divisie de mannen tegen hield en in 't Fransch vroeg: «Wat moet gij?»

En uit honderden monden klonk het: «Spreek Vlaamsch, wij verstaan geen Fransch!»

— Awel wat moette hebben?

— Wij eischen Vlaamsche regimenten.

De generaal duidt eenige mannen aan en zegt tot de gendarmen in 't Fransch: «Houdt die leiders aan!» Het was toen,

dat voor 't eerst de bekende kreet klonk:

«Omver en er over!»

Nauwelijks wilden de gendarmen de handen op de soldaten leggen of ze werden zelf vast gegrepen en in een gracht geworpen. De generaal reed dan maar terug.

Dat waren spijtige voorvallen, maar aan wie de schuld! Toen de Fransche opperbevelhebber veel vroeger munitie op groote schaal in 't Fransch leger moest bedwingen, bezocht hij de afdelingen een maand lang, riep officieren en soldaten, en ook de laatsten mochten hun hart openen en hun nooden bloot leggen. En Pétain beloofde verbetering en vroeg aan de officieren, dat zij met hun manschappen leven en dezen tot een steun zijn zouden. Hij zou geen stelsel geduld hebben, dat tusschen overste en minderen den grootsten slagboom plaatste, de taal!

En bij ons... eenerzijds een maatregel op papier en anderzijds hardnekkige vervolging.

Te Havre liet men toe dat er toch over Waalsche en Vlaamsche regimenten geschreven werd, doch 't was een aanleiding, om Vlaamsche ministers verdacht te maken.

Nancy wist wel, dat er ploegen Vlaamsche soldaten waren die in den avond rond trokken en op de muren met verf hun Vlaamsche eischen kenbaar maakten. Betoogingen hadden ook plaats in De Panne en te Leisele, waar een generaal tegen den muur werd gedrongen. Men schreef brieven aan den Koning, aan Volksvertegenwoordigers, maar er kwam geen verbetering.

Integendeel, was er in een eenheid ontmoediging, ook bij Walen, wegens het overmatig werk, steeds stelde men er Vlaamschgezinden voor verantwoordelijk. En het waren juist de Vlaamschgezinden, die den goeden geest hielpen bewaren.

Zoo behoorden tot de beste soldaten Maurits Geerardyn van Noordschote en Clemens Ledegen van Herderssem. We zullen hen even zelf aan het woord laten. Zoo vertelt Ledegen:

Toen in Juni Juli 1918 de IIe legerafdeeling het gebied links van den sektor van Langemark bezette, werd voor de jongens het leven ondraaglijk gemaakt, eenerzijds door de oefeningen en inspec-

ties door den korpsverste bevolen, buiten kennis van den Generaal der Legerafdeeling, anderzijds door het overvloedig werk dat moest uitgevoerd worden in de loopgrachten, telkens als de mannen 3 dagen rust kregen na 6 dagen loopgravendienst. Op 11 Juni 1913 weigerde het gansche bataljon te gaan werken. Wie de schuld droeg van die algemeene weigering, kan de overheid best weten, doch ik was op mijn post en was dus voor deze dienstweigering niet aansprakelijk.

Na eenigen tijd was het moreel der manschappen zoozeer verzwakt, dat elk sprak van overloopen. Wie nogmaals de groote verantwoordelijkheid droeg van dien wantoestand weet de overheid best; ik voor mij, deed voort mijnen plicht als

scheen een bevel van den Generaal der 2^e L. A. waarbij, telkens als er mannen naar den vijand overlieden, het peloton waartoe zij behoorden (dus de trouw gebleven soldaten) eenen aanval zouden doen op de vijandelijke stellingen, met het doel hen uit de handen van den vijand te halen (dus geen militair doel).

In den nacht van 4 op 5 Juli 1918 had er eene woordenwisseling plaats tusschen eenige manschappen der voorposten en den luitenant van 't peloton, waarin deze laatste de soldaten van dienst, bedreigde met een krijgsraad. 's Morgens om 7 uur, liepen zij met 4 man naar den vijand over. De adjudant bevelhebber der voorposten, als ook de korporaal hadden den ganschen dag geslapen en eerst 's avonds om 5 uur vast-

Vier koene Vlaamsche soldaten
Van rechts naar links: Roevens, Louis Beets, Maurits Geerardijn en Herman Peeters. — Voor Vlaamschgezindheid vervolgd en door oversten en soldaten in de loopgraven om hun moed en voorbeeld geëerd

Vlaming en als Belg, en, waar het paste, wakkerde ik ook de mannen aan om zich van hun plicht te kwijten. Meest allen waren Vlamingen en dus ook grootendeels Vlaamschgezind. Men stelde weldra vast, dat er dagelijks mannen overlieden naar den vijand. Op dit kritiek oogenblik kwam Maurits Geerardijn in het bataljon terug en nu zou ik niet meer alleen staan als invloedhebbend Vlaamschgezinde, om dien slechten geest onder de jongens te bekampen. Wij kregen bevel van onze leiders, om eene werking op touw te zetten om de verbitterde mannen terug te houden en hun klaar en duidelijk hun plicht te doen verstaan. Onze invloed op de jongens werd na eenigen tijd zóo groot, dat slechts afzonderlijke mannen, die meestal door het overmatig lijden de defaitistische gedachte aankleefden en voor Vlaamsch ideaal niet meer te vinden waren, nog overlieden. Intusschen ver-

gesteld dat 4 van hunne manschappen verdwenen waren. Ten einde zijn graaf te redden, maakt de adjudant een valsche verslag over aan den bevelhebber zijner compagnie, waarbij hij verklaart de 4 mannen te hebben zien overloopen naar een Duitschen post, 's avonds tusschen 5 en 6 uur. Daarbij verwittigde hij den luitenant, en beiden kwamen overeen te beweren dat de mannen 's avonds en niet in den morgen waren overgelopen.

Na kennisneming van het verslag van den adjudant, liet de Generaal ingevolge zijn vroeger bevel, een vernielingsvuur op de Duitse stellingen richten, ten einde een aanval van het voetvolk voor te bereiden, met het boven gemelde doel.

Doch in plaats van den vijandelijken post door het verslag van den adjudant aangewezen, werd een andere post daarnaast beschoten. Buitendien had eene sterke patrouille daags te voren, gedu-

1) «Ge moogt zelfs in 't Chineesch, in 't Hebreeuwsch pleiten, als gij wilt! Het zal ten andere denzelfden uitslag opleveren, die, namelijk, U niet te doen verstaan».

2) En thans nog!

3) Zooals ook duidelijk bleek in November 1920 tijdens het proces Geerardijn en konsoorten te Antwerpen.

rende den nacht, eenen aanval gedaan op die Duitsche stellingen en had zich genoodzaakt gezien zich zonder uitslag, met groote verliezen, terug te trekken. Ten slotte, op 't oogenblik dat de mannen vooruit trokken om bij klaren dage den aanval te beginnen, kwam de bevelhebber der compagnie Colette te weten dat de 4 overloopers niet des avonds, maar wel in den morgen overgelopen waren. Daarop besloot hij dadelijk zijne manschappen terug te trekken en den aanval niet te doen, daar, wijl de vier vaandelvluichtigen reeds 's morgens naar den vijand waren overgelopen, het door den Generaal gestelde doel toch niet te bereiken was, en hij, onder zulke omstandigheden, zijne getrouwe soldaten niet wenschte op te offeren voor 4 overloopers.

Hij verwittigde onmiddellijk zijnen Majoor Philippot, die er volkomen mede instemde, onder deze omstandigheden den aanval niet uit te voeren.

Generaal Drubbel was ontevreden en stelde 't Groot Hoofdkwartier voor, die beide officieren te straffen en achteruit te stellen.

Geeraardijn schrijft daarbij:

Ditmaal liep de maat over. In een brief in het Nederlansch geschreven, door mij ondertekend en tot den Generaal-bevelhebber der afdeeling gericht, teekende ik verzet aan:

1. — tegen de ongerechtvaardigde aanvallen op den vijand, in vollen dag uit te voeren door de trouwgebleven soldaten, telkens als er mannen uit hunne geleiden naar den vijand overliepen — de vreeselijke betekenissen daarvan was, dat zij die trouw bleven de *wanhoopsdaad* van de mistevredenen met hun leven moesten bekopen; —

2. — tegen de valsche verslagen over dat overlopen ingediend;

3. — tegen de onrechtvaardige afstrafing van twee goede officieren verantwoordelijk gesteld voor het onvermijdelijk mislukken van den aanval. »

's Avonds begaf Geeraardijn zich naar den hoofdaalmoezenier der divisie, en vroeg hem dien brief aan den generaal te willen bestellen.

De aalmoezenier maakte er Geeraardijn opmerkzaam op, dat deze tegen de krijgstuicht zondigde door rechtstreeks naar den generaal te schrijven, doch hij

voegde er bij « Zoo het een gewetenszaak is zal ik aan uw verzoek voldoen. Bedenk u en kom morgen met uw antwoord ».

Geeraardijn, die de oprechtheid zelf is, peinsde na en keerde 's morgens terug. Hij was overtuigd het recht te dienen, door op te komen en voor zijn makers en voor twee algemeen geachte officieren (Walen). Hij bleef dus bij zijn besluit en de aalmoezenier beloofde den brief af te geven.

Geeraardijn werd op het hoofdkwartier ontboden. Hij schrijft daarover:

« Ik werd door den afgevaardigde van den Generaal, Majoor Lebbe, gelukgewenscht en volledig gevolg werd aan mijn schrijven gegeven:

1. — dergelijke strafaanvallen werden niet meer bevolen;

2. — bevelen werden aan den korps-overste een menschelijker dienst voorschrijvende;

3. — de beide officieren, die valsche verslagen indienden, werden, de een gedegradeerd, de andere verwijderd; de korps-overste werd verwijderd, straffen werden ingetrokken. enz.

Evenwel werden de twee allerflinkste officieren, Majoor Philippot en Kommandant Colette toch achteruit gezet.

Deze laatste maatregel botste op ons Vlaamsch gemoed. Uit eenvoudig rechtsgevoel en Vlaamschgezindheid wilden wij die twee Waalsche officieren verdedigen; zij alleen traden beschermend op, waar het gold eerbied te toonen voor het bloed der jongens.

Tweebrieven, een in 't Nederlandsch en een in 't Fransch, werden door twee afgevaardigden ten overstaan van het gansche bataljon op 't Hoofdkwartier afgegeven. De Generaal weigerde aan de afgevaardigden, het bataljon te hooren, zelfs de brieven te aanvaarden, waarin de mannen hun wenschen uiteenzetten».

De overheid had hier een goede gelegenheid om recht te doen. Men kon een soldaat, die voor zijn oversten opkomt, toch geen oproerling noemen! Maar bij onze veiligheid was alles mogelijk. En die veiligheid had een reden, om ijverig op te treden.

Wij hoorden reeds dat op 11 Juni een bataljon weigerde naar het werk te gaan. De mannen begaven zich naar het bosch van Sint-Sixt, bij West-Vleteren, Sint-Sixt heette een oud klooster, dat in

den Franschen tijd verdween en op welks plaats later de Trappistenabdij verrees.

Deze werkstaking droeg geen oproerig karakter. 't Was een protest tegen het afbeulen der manschappen (1). Den volgende dag, moest het bataljon naar de loopgraven terug en ieder ging.

Generaal Drubbel vernam het gebeurde pas drie weken later (2). Hij was woedend, dat men hem in onwetendheid gelaten had, en ontbood de veiligheid, die hij flink van leer gaf voor haar onoplettendheid (3). De veiligheid moest nu bewijzen dat zij haar taak ernstiger zou opvatten.

De Veiligheid zocht zondeboeken. En natuurlijk schoof zij de schuld van alles op de flaminganten... op de Vlamingen met rechtsgevoel.

Een Duitsche mijn als offerbus

Zoo ook nu met die zaak Philippot-Colette. Onder beschuldiging van opstand werden acht mannen naar de gevangenis te Veurne gebracht, Achilles en Mauris Geeraardijn, Clement Ledegen, de gebroeders Beets, de twee Van de Walle's en Sergeant Mortelmans. De veilig-

1) Bij een later proces te Antwerpen bleek duidelijk dat men het leven onzer troepen door zwaren krijgsdienst en arbeid ondragelijk maakte.

2) Naar zijn eigen getuigenis in het proces der 2de legerdivisie, in November 1920 voor den krijgsraad Antwerpen-Limburg.

3) Naar het duidelijk bleek bij hoogerbedoeld proces

heid steunde op getuigenissen van kerels, die zelf iets op hun geweten hadden en aldus zich wit wilden waschen (3).

Wie was Maurits Geeraardijn? Een oorlogsvrijwilliger, een plichtbetrachter soldaat, die er hartzeer van had, dat er ontmoediging in zijn bataljon was en al het mogelijke deed om het moreel te verbeteren.

Hij was ook vrijwilliger-verkenner; als hij mee ging hadden veel anderen eveneens moed. Hij was een voorbeeld (4). Zijn vaders hoeve, hun zagerij en maaderij van Drie-Grachten waren vernield. Vader en zusters leefden als bannelingen te Roesbrugge. Moeder bezweek onder den vreeselijken slag en stierf. Drie zoons dienden het land. En nu werd Maurits, de edelste, beschuldigd van... oproer!

Hij beschreef hoe men hem van het front weghaalde.

Op 6 Augustus 1918 werd ik naar de gevangenis te Veurne gevoerd. Den 10 September kwam ik met Clem. Ledegen en Lod. Beets te La Coulonche in de Orne aan.

Men heeft ons op een gemeene, geniepige, van laffe bangheid getuigende wijze weggeroofd. Nadat zij ons uit het midden der jongens geroepen hadden, brachten onze officieren ons, schijnvriendelijk en zelfs gezellig pratende, in het Vlaamsch ditmaal, in de handen der gendarmen, die wat verder gereed stonden met ketens en boeien, deze om onze bereidwillig vooruitgestoken polsen vastmaakten en ons in een motorrijtuig stopten.

Na een lang, omstandig onderzoek luidde de beslissing: « a été mis à l'arrière par ordre du Chef d'Etat-Major Général de l'armée » — is achteruitgezonden bij bevel van het Hoofd van den Generalen Staf van het leger. — Majoor Lebbe voegde er aan toe: « Vous irez rejoindre les fils d'Allemands ». — Gij wordt met de zonen van Duitschers vereenigd. — De reden mijner wegending naar achteren werd mij eerst

(4) Dit alles werd op hoogerbedoeld proces getuigd door leken en geestelijken, Vlamingen en Walen, officieren en gewone soldaten. Een oud-strijder, met zes eeretekens, schreef Geeraardijn: « Als ze u durven veroordeelen, zal ik verplicht zijn al mijn onderscheidingen terug te sturen, hoe zeer ik er ook aan gehecht ben, maar ze kunnen en ze zullen u niet veroordeelen ».

maanden later medegedeeld, en die reden luidde: « Ayant été reconnu douteux au point de vue patriotique » — als onbetrouwbaar erkend uit het oogpunt van vaderlandsliefde ».

En lees zijn brief uit Kales aan den auditor der Ite legerafdeeling, even voor de wegvoering naar de Ornebosschen.

Wij halen dien aan; hij teekent den soldaat en den mensch.

« Om één reden ben ik verwonderd geweest, en 't is dat, terwijl ik gevoeld had hoe alle HH. Officiëren mijn openhartigheid met sympathie begroet hadden, zij mijn verwijdering van de vuurlijn, waar mijn plicht mij roept, hebben aangevraagd. U hebt erkend, dat al wat ik deed als Vlaamschgezinde geoorloofd was; U hebt verklaard dat de zaak na lang onderzoek en ongevreesde confrontaties, zonder gevolg is gebleven en U zijt zoo overtuigd als ik, dat ik als verkenner, gedurende heel mijn fronttijd, mij ten volle van mijn plicht heb gekweten jegens mijn geliefd vaderland. Als gegradeerde heb ik nauwgezet mijn dienst gedaan, mijn plicht als eerlijk mensch, die overal het recht voorstaat, insgelijks; het défaitisme werkte ik stelselmatig tegen. Van dat alles zijt U, zoowel als mijn H. Aalmoezenier zoo overtuigd als ik en mijn gemoed breekt, wanneer, als loon voor mijn goede diensten, de overheid mij het gekende lot oplegt. Wanneer ik me als Christen tot God wend, dan buig ik het hoofd en bid: « Uw heilige wil geschiede! » maar wend ik me als mensch tot de menschen, dan bloedt mijn hart... Mijn geweten is gerust en vol vrede.

Mijnheer de Auditeur, ik moet me onderwerpen en onderwerp me aan de beslissingen der overheid, en ik heb geen wenschen te uiten. Moeder leerde mij openhartig zijn en het berouwt me nooit dat ik voor u geheel mijn vaderlandlievende ziel blootlegde: ik heb slechts één gedachte, één overtuiging, één rechtsgevoel voor de geheele wereld, één streven naar goed en schoon.

Ik verklaar u nogmaals dat mijn vaderlandsliefde, de drijfveer was die me aanzette om me als vrijwilliger aan te geven en mij met mijn broeder het verkennerleven heeft doen kiezen, met al de gevaren er aan verbonden, en met hart en ziel heeft doen medemaken.

Wie zich van zijn plicht kweet heeft genoeg aan zijn vredig geweten. Ook ik.

te Kales, den 29-8-18.

Maurits Geerardyn.

Gerust mocht hij verklaren:

Tot getuigenis kan mijn Cie (3e V. L. R.) en het heele bataljon optreden.1)

Ik wensch te doen opmerken, dat, wat de schandelijke behandeling in de eenheid der houthakkers aangaat, ik den nadruk leg op het stelselmatige er van: feiten vallen in alle legers voor en blijven persoonlijk; maar onze haat geldt vooral een stelsel van verdrukking van bovenaf uitgeoefend door een geheime hand tegen alwie Vlaamsch voelde, stelsel dat zulk groot veld voor vervolging opent voor de almachtige vijanden van het Vlaamsche volk; en dit stelsel heeft tegen het vaderland beslist het radikaalste défaitisme in de hand gewerkt.

Zonder krijgsraad, zonder tuchtstraf werd ik met mijn makker Clem. Ledegen, op een moeten zonedag, per auto Frankrijk in gevoerd. Lod. Beets volgde later.

Ik ben oorlogsvrijwilliger, was vrijwillig-verkenner en liep nooit een tuchtstraf op. »

Over Ledegen getuigde de auditor:

2e Legerafdeeling

Vertaling. Hoofkwartier den 31-8-1918. Verzoeken den heer Bevelhebber der 2e Cie Subsist. te Kales, den soldaat Ledegen, Clemens, te willen laten weten, in antwoord op zijn schrijven van den 29 jl., dat hij recht heeft op de niet uitbetaalde soldij voor de dagen in voorloopige opsluiting doorgebracht, daar mijn ambt te zijnen laste geen overtreding der strafwet heeft gevonden.

Hij moet zich voor deze uitbetaling tot zijn voormalige eenheid wenden. Voor eensluidend afschrift De Krijgsauditeur De Bevelhebber der Cie w. g. Onleesbaar w. g. E. Laudinois Gelieve dit stuk met bijlagen terug te zenden.

Geen overtreding der strafwet! En de strafwet was streng. Neen, geen overtreding... maar daar was de geheime hand en die sleurde Vlaanderen's beste soldaten weg. Geen overtreding, maar toch Ledegen getuigt:

Den 6n Augustus 1918 werd ik door den bevelhebber mijner eenheid uitgenoodigd om verklaringen af te leggen als getuige vóór den krijgsrechter. Deze uitnoodiging was uitgevonden, om mij

1) Wat dan feitelijk op het proces — meer dan twee jaar later — gebeurde! Geerardyn evenals Beets en twee andere vervolgte Vlamingen Poevens en Herman Pecters werden vrijgesproken.

aldus buiten de weet van de andere soldaten, die, bij uitzondering, op dien dag naar de oefenplaats werden gezonden, in de handen der gendarmen te kunnen overleveren. Dezen deden mij in een auto stappen en ik werd met de handboeien aan, naar de gevangenis te Veurne gevoerd. Ik werd van den 6n tot den 16n opgesloten in een cel waar de walgelijke geur der gemakken de lucht verpestte. Het dagelijksch voedsel was: 's morgens een stuk droog brood met slappe koffie, 's middags soep of liever water gekookt met brood en 's avonds droge aardappelen.

Den eersten dag mijner opsluiting werd ik ondervraagd door den krijgsrechter die mij vroeg:

Kruispunten van straten te Roeselare opgeblazen door de Duitschers (Offensief 1918)

« Zijt gij Vlaamschgezind en waarom? »

Zonder aarzelen beantwoordde ik die vraag en betoogde wat de rechtvaardigheid van onzen strijd was. De krijgsrechter drong niet verder aan.

Den 16n in den namiddag, om 4 uur werd ik op bevel van den krijgsrechter in vrijheid gesteld, daar deze laatste na onderzoek tot buiten-vervolginstelling besloot en gezonden naar het 15e linie-regiment 6e Cie. Na een verblijf van 3 dagen in laatstgenoemde eenheid werd ik op bevel van den Kolonel naar de 1e Cie gezonden. Drie dagen later werd ik op 't Hoofdkwartier der 2e Legerafdeeling

ontboden, alwaar mij werd voorgelaten, dat ik bij besluit van den minister van oorlog als verdachte naar het bijzonder peleton gestuurd werd ».

Ja, het was schandelijk! Pieter Dox ook ondenging dat lot. Hij kam getuigen:

Ik was als milicien van de bijzondere lichting van 1916 uit Holland gekomen. Ik behoor feitelijk tot de lichting van 1918.

Mijn broeder, geboren den 10n Oktober 1899, werd in November 1917 naar Duitschland ontvoerd en is den 20n Februari 1918 van koude en ontbering omgekomen te Maastricht.

In de maand Mei 1918 werden vader en moeder aangehouden en naar Mechelen overgebracht. Na drie weken werd

moeder gelost, terwijl vader, die één jaar lang koerier was geweest in den spionnendienst, veroordeeld werd tot 10 jaren dwangarbeid. Eerst naar Antwerpen, dan naar Vilvoorde overgebracht, werd eerst den 10 November, daags vóór den wapenstilstand gelost.

Zoo werden Vlamingen behandeld. En Nancy wist het welk een vijandschap er heerschte tegen alles wat Vlaamsch was.

Nancy zat in haar hutje... Walter Bonte trad binnen.

— Wel, gij? vroeg het meisje verrast.

— Ja, wij zijn naar Vlaanderen gekomen... De kwestie van artikels te ge-

ven over het goed moreel der soldaten, want er zijn groote gebeurtenissen op til. De Duitschers hebben hun krachten uitgeput en nu wordt het onze beurt. Het groot offensief zal losbreken en nu gaat het er voor goed op los.

— Het moreel der soldaten zou goed zijn, als de overheid eens eindelijk verstandig werd en recht deed, merkte het meisje wat heftig op.

— Kom Nancy, vandaag geen Vlaamsche kwestie...

— Ja, eerst wel... ik moet een opheldering hebben...

— Gij doet als een auditor...

— Ernstiger, Walter! Weet jij dat Raoul Magelein gevangen is genomen.

— Ja?

— Hebt gij hem aangeklaagd?

— Aangeklaagd is het woord niet! Hij heeft zich zelf aangeklaagd door zijn onvaderlandsch gedrag. Ik heb inlichtingen gegeven en dat was mijn plicht, nu ik hem kenste.

— Gij die in Havre zit, inlichtingen geven over een soldaat, die al de gevaren aan het front trotseert, die zijn leven waagt! En welke inlichtingen dan?

— 't Is of ik een rechterlijk onderzoek onderga! Welke inlichtingen? Maar dat is heel duidelijk! Dat die kerel de goede verstandhouding tusschen Walen en Vlamingen in gevaar bracht, dat hij de eenheid van 't leger bedreigde, dat hij een noodlottigemuiter was, een opruier. Wees toch niet blind, Nancy... Hij heeft ook u verlokst, en hoor eens, uw belangstelling in dien gast begint mij te vervelen, ik heb ook het recht opheldering te vragen. Ik ben uw verloofde en niet die flamingant!

— En ik zal u dadelijk antwoorden.

Nancy rees op en was wat bleek.

— Mijn antwoord is heel kort... Ik sta aan de zijde van mijn volk, de Vlamingen...

— O, en ik ben geen Vlaming, zeker! 't Is waar, voor alles ben ik Belg.

— Gij klaagt eigen Vlamingen aan, een vriend van ons huis.

— En gij speelt dubbel spel...

— Ga heen... ga, dadelijk heen, met uw gemeene aantijging! Gij een Vlaming? Ge zijt een franskiljon... Gij helpt op uw eigen volk slaan en stampen, gij hangt te Havre den patriotard uit en

komt hier naar de ellende onzer jongens zien, maar wat ge over hen schrijft, zijn leugens, niets dan leugens!

— Dats gij zendt mij weg...

— Gij dwingt mij daartoe! Gij haat wat ik lief heb.

— Dien oproerling, dien slechten Belg!

— Gij weet wel wat ik bedoel, als ik zeg, dat gij haat, wat ik lief heb. Vlaanderen! En Raoul Magelein is een beter Belg dan gij met heel uw Haversche klik!

— Dan is alles uit tusschen ons?

— Ja, alles! Wij kunnen nooit samen leven.

— Wat een fanatisme!

— Zoo noemt gij trouw en rechtvaardigheidsgevoel, maar het waarlijk fanatisme der franskiljons, dat ziet gij niet! Doch het is niet nodig, dat wij daar nog over twisten. Nooit worden wij het eens. Elk van ons heeft zijn woord terug, we zijn beiden vrij!

— En dan kunt gij u aan dien ruwen boer verslingeren!

— Het ga u wel! hernam Nancy.

Fier stond ze op en verliet ze de kamer.

Wantje Zoetewei was buiten aan het wasschen.

— Hebt ge ruzie met dien flierefluiter? vroeg ze. Ge hebt u kwaad gemaakt, ge ziet zoo rood als een kollebloem.

— Ik heb hem doorgezonden.

— Voor goed?

— Ja...

— Jozef-Maria, dat is 't eerste goed nieuws, dat ik in lang gehoord heb!

— Maar hij wilde nog niet gaan en ik twist niet meer. Alles is uit tusschen ons!

— Is hij nog in de kamer? Wacht, ik zal dit nat hemd een keer in zijn muile gaan slaan!

— Neen, neen, hij zal nu wel vertrekken.

— Die neuzenmaker met zijn parade-frak, die soldaat van honderd uur achter 't front, die leugenaar! Maar 't doet me oprecht deugd, dat ge hem aan de deur hebt gesmeten. Ge zijt veel te schoon en te braaf om met zoo'n azijnvat te trouwen. Ja, daar tjokkelt hij al door de duinen! De wind van achter! We zien hem niet meer met zijn uit-

hangbord, waarop de valscheheid te lezen ligt.

— Vroeger toch niet.

— Dat kan zijn. De oorlog heeft veel menschen veranderd, en dan verandert de tromie mee. Zulke gasten zijn niets in vredetijd, maar de oorlog helpt ze recht, Ba, er is zoo veel smeerlapperij nu.

En Wantje stak nijdig haar armen in 't zeepsop.

Nancy voelde zich plots als van een zwaren last bevrijd.

In de bosschen der Orne ontving Raoul een schrijven van Nancy. Zij deelde hem mee, hoe zij zijn partij gekozen had...

Dit nieuws was voor den banneling als een zonnestraal. Met lichter hart verrichtte hij zijn dwangarbeid, hakte en vervoerde hij boomen, kapte hij brandhout, lostte en laadde hij wagens. Wat deerde het hem nog, of burgers de groep verachtelijk naketen en mompelden: « Het zijn verdachten! » Zijn geweten was rustig en Nancy zou weer de zijne zijn.

We hebben hiervoren gehoord, dat Maurits Geerardijn met zijn broeder gevangen genomen was. De overheid gunde aan de slachtoffers der Vlaamschhaterij niet den minsten troost of opbeuring. Maurits werd naar de Orne verbannen; zijn broeder mocht hem niet vergezellen. Ze zouden steun bij elkaar kunnen zoeken. Ach, Geerardijn werd naar een strafkompagnie verwezen; met andere Vla-

mingen, die bij hun dapperheid ook rechtsgevoel hadden en in hun trouw aan Vlaanderen moed putten, moest hij het gezelschap ondergaan van boeven, kerels van allerlei allooi. Vlaamschgezindheid stond dus voor de veiligheid gelijk met schelmerij, verdorvenheid. Van 's morgens tot 's avonds hadden deze Vlamingen zwaren arbeid te verrichten. Welke kerels met hen leefden, wat zij dus aan de ziel te lijden hadden, bleek dien zomer onder meer te Steenkerke. Zekeren morgen vond men in een huizeke, op eenigen afstand van het dorp, en op twee honderd meter der hoeve, waar de strafkompagnie gekantonneerd was, een bejaard echtpaar vermoord. Diefstal was de drijfveer der misdaad geweest. Men liet de kompagnie aantreden, hield inspectie, vond in bebloede kleederen het spoor, en weldra werden eenige soldaten aangehouden. Zij waren de moordenaars; men voerde hen weg.

Met dezulken werden hoogstaande Vlamingen gelijk gesteld. En zij ook werden door de bevolking nagewezen als leden der strafkompagnie, voor wie men zooveel vrees koesterde, want misdaden als de hier beschrevene waren niet zeldzaam. Er was een jacht voor geld... En men leefde in oorlogstijd, achter een front, en stak de minderwaardigen, de verdorvenen bij elkander...

Ziedaar dus toestanden uit het leven van Vlaamsche soldaten.

TWEE-EN-ZESTIGSTE HOOFDSTUK

HET BEVRIJDINGSOFFENSIEF

Het getij was gekeerd... De Duitschers hadden hun laatste krachten uitgeput. Nu begon voor hen 't einde... Foch had een offensief voorbereid. Het brak los.

In dit werk behandelen we het bevrijdingsoffensief in Vlaanderen; stippen we dus slechts aan wat er in Frankrijk voorviel. Van 20 Juni tot 11 Juli, waren het vooral verkenningen, die Foch uitvoeren liet. Van 18 Juli tot 4 Augustus behaalden de geallieerden de tweede zegenpraal aan de Marne. In den nacht van 19 op 20 Juli moest van Boehn de rivier erlaten. Den 21en nam generaal Degoutte Chateau-Thierry. Van 8 op 22 Augustus

volgde de overwinning van Santerre; Rosières en Montdidier vielen. Dan kwam de zege van Ailette en die van Amiens. Op 30 Augustus nam Humbert Noyon, op 6 September Ham en Chauny; Bapaume en Mont-Saint-Quentin werden door den vijand ontruimd. De Duitschers trokken op de Hindenburglinie terug. Den 31 Augustus verspreidde zich het blijde nieuws dat Vlaanderen hoogste heuvel, de Kemmel opnieuw in 't bezit der geallieerden was.

Op 12 September ving een nieuwe periode aan met den slag bij Saint-Mihiel, dien in Argonne, dan in 't Kammerrijk-

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE BAHNEN TOE KIEWPOORT

DE DOORSNIFFEN VAN PRIJDELOORD IN HET „REMAASLAND“

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel